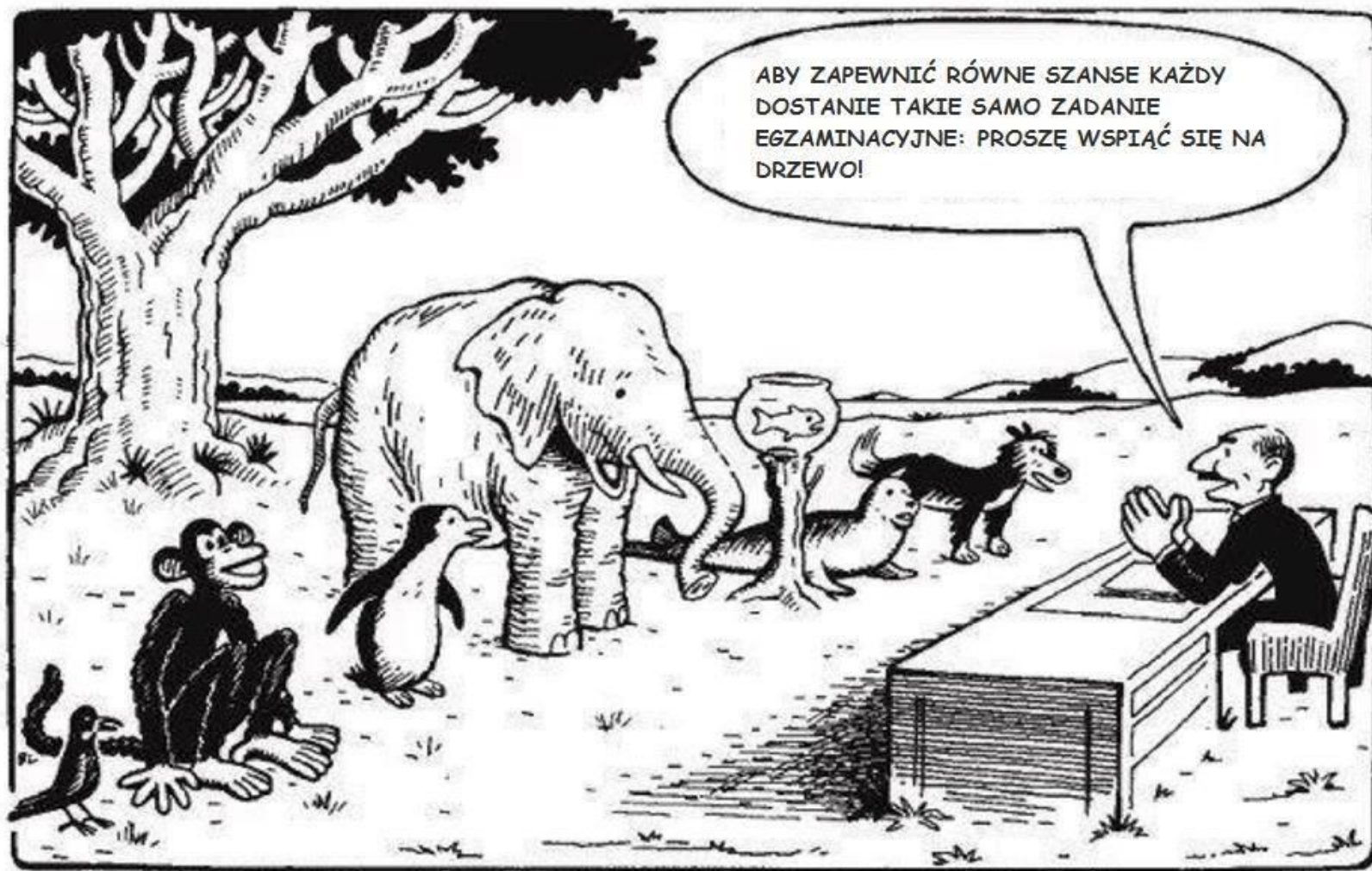

Zarządzanie środowiskiem dostępny i włączającym

EKSPERT BEATA MOTYKA

Agenda szkolenia:

- ▶ Edukacja włączająca jako model środowiska
- ▶ Czym jest środowisko dostępne i włączające?
- ▶ Główne filary dostępności i inkluzji
- ▶ Dlaczego warto? Korzyści z zarządzania dostępnością
- ▶ Zarządzanie dostępnością w praktyce
- ▶ Bariery i wyzwania

***„Dobra edukacja – to edukacja włączająca,
zapewniająca pełne uczestnictwo wszystkim
uczniom, niezależnie od płci, statusu
społecznego i ekonomicznego, rasy, miejsca
zamieszkania, niepełnosprawności, wieku czy
wyznania”***

Koichiro Matsuura

Dyrektor Generalny UNESCO

Podjęcie segregacyjne	Podjęcie integracyjne	Podjęcie włączające (inkluzyjne)
Edukacja dla niektórych	Edukacja prawie dla wszystkich	Edukacja dla wszystkich
Koncentracja na przedmiocie i programie nauczania	Koncentracja na uczniu	Koncentracja na klasie
Jednakowy program nauczania dla wszystkich uczniów	Indywidualny program nauczania dla uczniów niepełnosprawnych	Strategia nauczania dla nauczycieli
Nacisk na nauczanie	Nacisk na nauczanie-uczenie się	Nacisk na uczenie się i wspólne rozwiązywanie problemów
Podjęcie diagnostyczne skupione na deficytach	Podjęcie poszukujące słabych i mocnych stron ucznia	Podjęcie holistyczne skupione na możliwościach
Umieszczenie ucznia w placówce segregacyjnej	Umieszczenie ucznia w odpowiednim programie	Adaptacja warunków panujących w regularnej klasie szkolnej
Nauczyciel bezradny bez specjalisty	Nauczyciel współpracuje ze specjalistą	Nauczyciel staje się specjalistą i bierze odpowiedzialność za wszystkie dzieci – sprawne i niepełnosprawne

- ▶ Zgodnie z przepisami polskiego prawa oświatowego, **decyzję w sprawie formy nauki w jednym z wymienionych wcześniej modeli podejmują rodzice**, a za organizację edukacji ucznia z niepełnosprawnością odpowiedzialny jest dyrektor szkoły.
- ▶ **Każdego roku wzrasta w Polsce liczba szkół prowadzących kształcenie włączające.** W formie inkluzji do jednej klasy, wspólnie z uczniami sprawnymi, mogą uczęszczać zatem dzieci o różnym stopniu i różnym rodzaju niepełnosprawności, o różnych dysfunkcjach rozwojowych, możliwościach intelektualnych, sensorycznych, emocjonalnych czy ruchowych.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

Edukacja dla wszystkich

Wzmocnienie roli poradni psychologiczno-pedagogicznych i placówek specjalnych.

Kompleksowa pomoc dla każdego dziecka i ucznia
- szczególnie z niepełnosprawnością - i jego rodziny.

Nowa, lepsza formuła wsparcia wypracowana przez ekspertów i praktyków.

Określone standardy zatrudniania w szkołach i placówkach psychologa, pedagoga specjalnego, doradcy zawodowego i logopedy.

Dlaczego potrzebne są zmiany?

- Ponad 2 mln uczniów (ok. 34%) jest objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną.
- Co roku rośnie liczba uczniów, u których stwierdza się potrzebę kształcenia specjalnego (obecnie to ponad 200 tys., tj. prawie 4% populacji uczniów).
- 80% zbadanej przez NIK grupy osób z autyzmem nie znajduje pracy. Wniosek: konieczność zapewnienia lepszego przygotowania do pracy i samodzielnego życia.

- ▶ **Inkluzja** jest ideą i kierunkiem działań społecznych, w tym edukacyjnych, w których dąży się do włączenia osób z niepełnosprawnością do grupy osób pełnosprawnych. W celu jej pełnej realizacji poszukuje się rozwiązań systemowych, pedagogicznych oraz ideowych.
- ▶ W kształceniu włączającym podkreśla się **akceptację różnorodności przez świadome społeczeństwo** oraz **dążenie do przezwyciężania barier** w zakresie uczestnictwa w ogólnodostępnym systemie kształcenia uczniów niepełnosprawnych.

Ważniejsze dokumenty międzynarodowe dotyczące praw człowieka

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948)

Art. 7

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiejkolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966)

Art. 26

Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni bez żadnej dyskryminacji do jednakowej ochrony prawnej. Jakakolwiek dyskryminacja w tym zakresie powinna być ustawowo zakazana oraz powinna być zagwarantowana przez ustawę równa dla wszystkich i skuteczna ochrona przed dyskryminacją (...)

Światowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych (1982) – przyjęty na mocy rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ

Konwencja o Prawach Dziecka (1989)

Art. 23 ust. 1

Państwa-Strony uznają, że dziecko psychicznie lub fizycznie niepełnosprawne powinno mieć zapewnioną pełnię normalnego życia w warunkach gwarantujących mu godność, umożliwiających osiągnięcie niezależności oraz ułatwiających aktywne uczestnictwo dziecka w życiu społeczeństwa.

Dwa kluczowe pojęcia w zakresie realizacji praw osób z niepełnosprawnością

**zakaz
dyskryminacji**

**wyrównywanie
szans**

Podstawy prawne edukacji włączającej w Polsce

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia
1997 r.,

Art. 70.

- ▶ każdy ma prawo do nauki,
- ▶ nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna,
- ▶ władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia,
- ▶ rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół...

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe

Art. 1. System oświaty zapewnia w szczególności: (...)

5) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;

6) możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;

7) opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;

Art. 127.

1. Kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież niepełnosprawne, niedostosowane społecznie i zagrożone niedostosowaniem społecznym, wymagające stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Kształcenie to może być prowadzone w formie nauki odpowiednio w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i szkołach lub oddziałach integracyjnych, przedszkolach i szkołach lub oddziałach specjalnych, innych formach wychowania przedszkolnego i ośrodkach (...)

3. Uczniowi objętemu kształceniem specjalnym dostosowuje się odpowiednio program wychowania przedszkolnego i program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Dostosowanie następuje na podstawie opracowanego dla ucznia indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego (...)

4. W zależności od rodzaju niepełnosprawności, w tym stopnia niepełnosprawności intelektualnej, dzieciom i młodzieży, o których mowa w ust. 1, organizuje się kształcenie i wychowanie, które stosownie do potrzeb umożliwia naukę w dostępnym dla nich zakresie, usprawnianie zaburzonych funkcji, rewalidację i resocjalizację oraz zapewnia specjalistyczną pomoc i opiekę.

Zgodnie z art. 1 Ustawy – Prawo oświatowe system oświaty zapewnia między innymi:

realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;

wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny;

wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży;

dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;

możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym – zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;

opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;

opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie im realizacji indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie;

przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia oraz upowszechnianie dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych;

podejmowanie działań sprzyjających aktywnemu uczestnictwu uczniów w życiu społecznym i gospodarczym;

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty

Art. 44c.

1. Nauczyciel jest obowiązany indywidualizować pracę z uczniem na zajęciach edukacyjnych odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.
2. Nauczyciel jest obowiązany dostosować wymagania edukacyjne (...) do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia (...).

Zapis art. 24 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych obliguje państwo do zorganizowania włączającego systemu kształcenia, zmierzającego do:

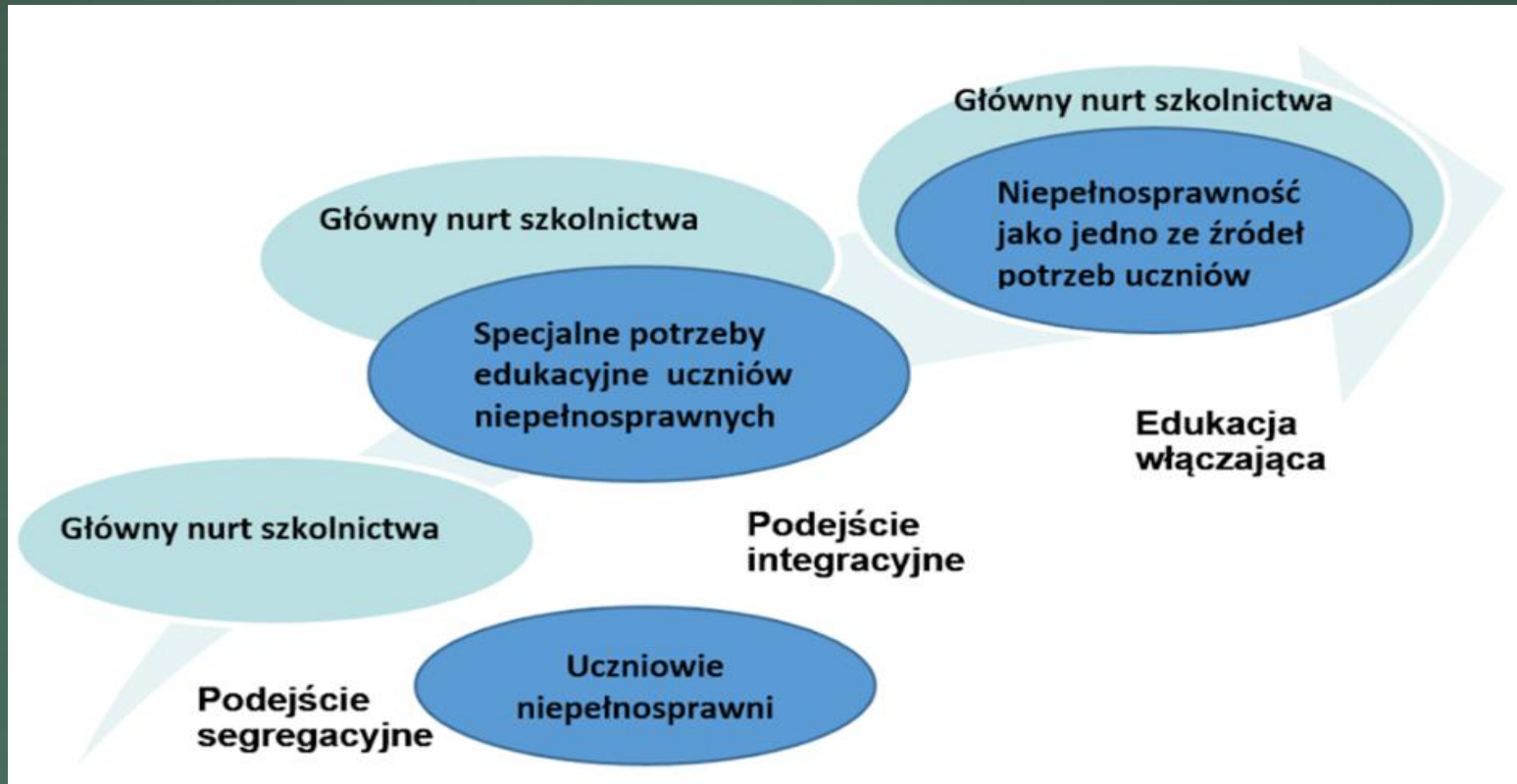
pełnego rozwoju
potencjału oraz
poczucia godności
i własnej wartości,

wzmocnienia poszanowania
praw człowieka,
podstawowych wolności
i różnorodności ludzkiej,

rozwijania przez osoby
niepełnosprawne zdolności i
talentów, możliwości
umysłowych i fizycznych, przy
pełnym wykorzystaniu ich
potencjału,

umożliwienia osobom
niepełnosprawnym
efektywnego udziału w
społeczeństwie,

Ewolucja modelu kształcenia uczniów z niepełnosprawnością

Źródło: Wiszejko-Wierzbicka D., (2012), *Specjalne potrzeby ucznia czy szkoły? Przewodnik po edukacji włączającej pomocą w rozwijaniu kształcenia i uczestnictwa w życiu szkoły*, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania”, nr III/2012, (4), s. 75

Różnica między inkluzją, a integracją

Integracja

Koncentruje się na trudnościach ucznia i indywidualnie dostosowuje wsparcie dla grupy uczniów ze specjalnymi potrzebami, często oddzielając ich od reszty.

Inkluzja

Koncentruje się na mocnych stronach każdego ucznia i tworzy wspólne, wspierające środowisko dla wszystkich, gdzie każdy otrzymuje indywidualne, dostosowane wsparcie. Szkoła włączająca to zwyczajna szkoła otwarta dla wszystkich, bez podziału na grupy.

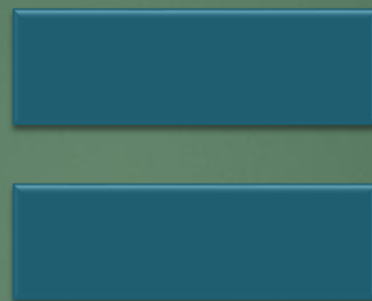
Edukacja włączająca (inkluzyjna)

proponuje model edukacji, który **uwzględnia różnorodność uczniów** korzystających z placówek edukacyjnych i funkcjonujących w systemie edukacji formalnej

odgrywa istotną rolę w **promowaniu równości szans, akceptacji i różnorodności, integracji społecznej oraz budowania społeczeństwa opartego na wartościach** takich, jak tolerancja, zrozumienie i szacunek

opiera się na tezie, że to **nie dziecko należy zmieniać i przystosowywać do systemu szkolnego, lecz odwrotnie – szkoła i system nauczania muszą wyjść naprzeciw indywidualnym potrzebom wszystkich dzieci**

włączanie

inkluzja

Do kogo skierowana jest edukacja włączająca?

dzieci z niepełnosprawnościami (niesłyszące, słabosłyszące, niewidome, słabowidzące, niepełnosprawne ruchowo, intelektualnie)

dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, w tym zespołem Aspergera

dzieci z niepełnosprawnościami sprzężonymi

dzieci z zaburzeniami rozwojowymi (np. ADHD)

dzieci z trudnościami emocjonalnymi i społecznymi, zagrożeniami niedostosowaniem społecznym.

Dziecko w edukacji włączającej

to każdy uczeń, który uczy się w szkole ogólnodostępnej wraz ze wszystkimi rówieśnikami, niezależnie od swoich zdolności, trudności, czy niepełnosprawności,

jest pełnoprawnym uczestnikiem procesu kształcenia w szkole ogólnodostępnej, wspieranym w rozwijaniu indywidualnego potencjału i uczestniczeniu w życiu klasy, społeczności szkolnej oraz społeczeństwie w przyszłości,

Kluczowe założenia dotyczące dziecka w edukacji włączającej

Pełne uczestnictwo

- Dziecko bierze udział w tych samych zajęciach i czynnościach co jego rówieśnicy, a szkoła jest dostosowana do jego potrzeb.

Rozwój indywidualny

- Proces edukacji ma na celu wspieranie rozwoju indywidualnego potencjału każdego dziecka, dostosowując metody i organizację kształcenia do jego możliwości.

Włączenie społeczne

- Dziecko czuje się częścią klasy i szkoły, ma poczucie przynależności oraz widzi, że jego wkład jest doceniony.

Aktywna rola

- Uczeń ma możliwość współpracy z rówieśnikami w elastycznych grupach i odgrywa aktywną rolę w procesie własnego uczenia się.

Eliminacja barier

- Edukacja włączająca skupia się na identyfikowaniu i pokonywaniu barier (fizycznych, społecznych, edukacyjnych), które ograniczają możliwości dziecka.

Rozwój kompetencji społecznych

- Uczniowie rozwijają umiejętności społeczne, ucząc się współpracy, komunikacji i rozwiązywania problemów w grupie, co buduje wzajemny szacunek i tolerancję.

Akceptacja różnorodności

- Wspólna nauka w klasach włączających oswaja dzieci z odmiennością, uczy akceptacji i tolerancji, a także pokazuje, że różnorodność jest cennym zasobem dla społeczeństwa.

Jakie wsparcie otrzymuje dziecko?

Indywidualne podejście

Dostosowanie materiałów edukacyjnych i metod nauczania, w tym zajęcia wielozmysłowe.

Zajęcia terapeutyczne

W ramach zajęć rewalidacyjnych, korekcyjno-kompensacyjnych czy warsztatów emocjonalno-społecznych.

Współpraca z specjalistami

W procesie edukacyjnym biorą udział nie tylko nauczyciele, ale i specjaliści, wspierając rozwój ucznia.

Poczucie bezpieczeństwa i akceptacji

Dziecko jest przyjmowane i szanowane, a jego wkład w życie grupy jest doceniany.

Możliwe odmiany różnicowania w procesie edukacji ze względu na potrzeby edukacyjne uczniów:

treść

- różne ujęcie tego samego tematu

zainteresowania

- różne doświadczenia i źródła motywacji uczniów

poziom

- umożliwienie pracy nad podobnymi zdaniami na różnych poziomach

dostęp

- materiał nauczania przedstawiony różnymi kanałami

struktura

- zakres uporządkowania, etapowość, stopień zintegrowania wiedzy

sekwencje

- Różny stopień uporządkowania wewnętrznego materiału

tempo

- preferowanie różnego tempa uczenia się

reakcje

- przewidywanie różnych reakcji uczniów na podobne zadania

czas

- zróżnicowanie czasu i intensywności wsparcia dydaktycznego

styl pracy

- różnicowanie stylu nauczania i stylu uczenia się

formy pracy

- uwzględniające preferencje uczniów

Założenia edukacji włączającej

plan nauczania tworzony jest z myślą o wszystkich uczniach

lekcje zachęcają uczniów do uczęszczania na nie

lekcje pozwalają zrozumieć różnorodność

uczniowie biorą świadomy i aktywny udział w procesie nauczania

uczniowie współpracują ze sobą podczas nauki

sposób oceniania wspomaga uczniów w ich dążeniu do sukcesów w nauce

źródłem spokoju i porządku w klasie jest wzajemny szacunek

nauczyciele wykazują otwartość na współpracę,

nauczyciele są odpowiedzialni za wspieranie w nauce wszystkich uczniów w klasie

pedagodzy i inni specjaliści wspierają nauczycieli w diagnozowaniu potrzeb edukacyjnych uczniów i ich oddziaływaniach

zróżnicowana praca domowa wspomaga proces nauczania wszystkich uczniów w klasie

wszyscy uczniowie biorą udział w zajęciach poza klasą (np. wspólne wyjścia)

nauczyciele stale poszerzają swoją wiedzę w zakresie nauczania różnorodnego zespołu klasowego

Kluczowe role rodzica w edukacji włączającej

Partner i advokat

Rodzic, obok nauczyciela, odgrywa kluczową rolę w procesie edukacji włączającej, posiadając unikalną wiedzę o dziecku, która może być wykorzystana do personalizacji strategii nauczania.

Współpraca ze szkołą

Efektywne partnerstwo między rodzicem a szkołą jest fundamentem dla zrozumienia potrzeb dziecka, tworzenia pozytywnego środowiska i wspierania sukcesu edukacyjnego.

Wspieranie personalizacji nauczania

Dzięki swojej wiedzy o dziecku, rodzic może pomóc w dostosowaniu metod nauczania i interwencji, co jest kluczowe dla sukcesu edukacyjnego wszystkich uczniów.

Budowanie świadomości

Rodzic, dzięki współpracy z nauczycielami, może poszerzyć swoją wiedzę, co zwiększa jego świadomość pedagogiczną i pozwala na lepsze tworzenie atmosfery wychowawczej w domu i szkole.

Jak nawiązać skuteczną współpracę z rodzicem?

Otwarta komunikacja

- Jasne i wyczerpujące wyjaśnienie roli nauczyciela wspomagającego oraz zasad współpracy uspokaja zaniepokojonych rodziców.

Informowanie o metodach pracy

- Należy informować rodziców o zróżnicowanych metodach pracy i dostosowaniu wymagań, aby zapewnić im pełen obraz sposobu pracy szkoły.

Wspólne budowanie programu

- Intensyfikacja udziału rodziców w konstruowaniu programów szkolnych buduje poczucie współodpowiedzialności.

Poszukiwanie wspólnej przestrzeni

- Tam, gdzie to możliwe, warto dopuszczać rodziców do współorganizowania wydarzeń szkolnych.

Główne zadania nauczyciela w edukacji włączającej

Diagnozowanie i dostosowywanie

Rozpoznawanie potrzeb i możliwości uczniów oraz adaptacja programu, wymagań edukacyjnych i metod oceniania do ich indywidualnych potrzeb.

Tworzenie środowiska

Dążenie do stworzenia przyjaznej i wspierającej atmosfery dla wszystkich uczniów, zwłaszcza tych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Rozwijanie potencjału

Stymulowanie aktywności, pomoc w nawiązywaniu relacji społecznych i rozwijaniu zainteresowań wszystkich uczniów.

Praca w zespole

Współpraca z innymi specjalistami (np. pedagogami specjalnymi, psychologami) i rodzicami uczniów w celu stworzenia spójnego systemu wsparcia.

Wspieranie inkluzji

Angażowanie uczniów w życie szkoły, zajęcia kulturalne i rekreacyjne, a także integracja ze środowiskiem.

Kluczowe kompetencje nauczyciela w edukacji włączającej

	Kwalifikacje	• Posiadanie specjalistycznego przygotowania w zakresie edukacji włączającej i/lub pedagogiki specjalnej.
	Kompetencje miękkie	• Otwartość na różnorodność, empatia, zrozumienie, szacunek dla każdego ucznia, życzliwość i cierpliwość.
	Umiejętności planowania i ewaluacji	• Skuteczne planowanie zajęć i ocena ich efektywności w odniesieniu do indywidualnych potrzeb ucznia.
	Kompetencje terapeutyczne	• Zdolność do wspierania rozwoju uczniów z różnymi trudnościami.
	Umiejętność współpracy	• Gotowość do budowania partnerskich relacji z rodzicami i innymi profesjonalistami.

Kluczowe zadania terapeuty w edukacji włączającej

Diagnoza i terapia

- Udzielanie wsparcia uczniom z różnorodnymi potrzebami poprzez diagnozę ich trudności i odpowiednio dobrane metody terapeutyczne.

Wsparcie rozwoju

- Stymulowanie rozwoju funkcji zaburzonych oraz wspieranie dobrze rozwiniętych funkcji poznawczych i psychoedukacyjnych.

Współorganizacja kształcenia

- Wspieranie w organizacji kształcenia integracyjnego i specjalnego, aby stworzyć optymalne warunki dla wszystkich uczniów, w tym tych z niepełnosprawnościami.

Współpraca z innymi specjalistami

- Ścisła współpraca z nauczycielami i innymi specjalistami w celu zapewnienia spójnego wsparcia dla ucznia.

Wpływ edukacji włączającej na środowisko dziecka

Rozwój społeczny

- Dzieci uczą się komunikacji, współpracy i tolerancji, budując relacje z rówieśnikami o różnych potrzebach.

Wzmocnienie poczucia własnej wartości

- Uczniowie, pracując w grupie, wzmacniają swoje poczucie przynależności i wartości.

Wsparcie w naturalnym środowisku

- Edukacja włączająca odbywa się w naturalnym środowisku dziecka, bez odrywania go od rodziny i rówieśników, co jest korzystne dla pełnego rozwoju

Akceptacja różnorodności

- Wszyscy uczniowie uczą się akceptacji i szacunku dla odmienności, co przygotowuje ich do życia w zróżnicowanym społeczeństwie.

O czym trzeba pamiętać, by z lekcji korzystali wszyscy uczniowie?

Równy dostęp

- Każdy uczeń, ma prawo do edukacji o jednakowej (wysokiej) jakości.

Elastyczność użycia

- „Elastyczność użycia” wiąże się z możliwością wykonania zadania w różnym czasie oraz różnorodnej formie (np. w wersji papierowej lub elektronicznej)

Dostępności percepcyjna

- Istotne jest polisensoryczne, wielomodalne prezentowanie treści.

Intuicyjność

- Intuicyjność użycia wskazuje na takie przygotowanie zadania, by nie wymagało ono skomplikowanej instrukcji.
- Polecenia do zadań powinny być krótkie, przekazane w języku zrozumiałym dla ucznia.

Tolerancja na błędy

- Błąd/ pomyłka ucznia to ważna sytuacja dydaktyczna.
- Popęłnianie błędów jest nieodłącznym elementem uczenia się, a zadaniem nauczyciela jest zadbanie o to, by zapewnić uczniom przestrzeń i czas na poprawienie pracy czy ponowne wykonanie zadania.

Niski poziom wysiłku fizycznego

- Nauczyciel powinien zawsze pamiętać o tym, że uczniowie o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych są często bardziej męczliwi i często mają trudności w zakresie koncentracji uwagi.
- Należy też zapewnić uczniom odpowiednie miejsce i czas na przerwę w pracy.

Odpowiednie wymiary i przestrzeń, czyli dostępność przestrzenna

- Chodzi tu nie tylko o zapewnienie warunków architektonicznych, przestrzennych dzieciom/ uczniom z trudnościami w poruszaniu się.
- Chodzi również o dzieci/ uczniów którzy np. mając trudności w zakresie motoryki małej, potrzebują kart pracy z większą niż inni przestrzenią na wykonanie zadania.

Wspólnota uczących się

- Należy dążyć do tego, by szkoła była wspólnotą uczących się ludzi. Ludzi połączonych więzią interpersonalną. Ludzi posiadających świadomość wspólnego celu. Ludzi uczących się i wspierających edukację innych.

Klimat nauczania, klimat przedszkola/ szkoły

- „Na klimat przedszkola/ szkoły składają się nieuchwytnie, subiektywne i często trudne do nazwania elementy, które wpływają na to, jak czują się w nich uczniowie, uczennice, dzieci, nauczyciele, pracownicy administracji, rodzice...”
- Klimat ten wiąże się z wizją, misją i wartościami przedszkola/ szkoły.

Wizja edukacji włączającej związana jest z:

Uznaniem edukacji włączającej, jako jednego z aspektów integracji społecznej.

Widzeniem różnic między uczniami, jako bogactwo, a nie jako problem do rozwiązania.

Uznaniem prawa ucznia do nauki w pobliżu miejsca zamieszkania.

Udoskonaleniem pracy szkoły z korzyścią dla uczniów i jej pracowników, równym poszanowaniem ich praw.

Zmianą podejścia do nauczania, polityki działania i stylu pracy szkoły w celu zabezpieczenia potrzeb edukacyjnych wszystkich dzieci.

Budowaniem trwałych związków szkoły z rodzicami i opiekunami oraz społecznością szkolną.

Musimy odpowiedzieć sobie na pytania:

W jakim kierunku zmierzamy i co jest dla nas ważne?

Czy jako szkoła obejmujemy naszą troską każde dziecko, jego godność, wartość i niepowtarzalność?

Czy troszczymy się o relacje i emocje pomiędzy wszystkimi uczestnikami procesu kształcenia i wychowania?

Czy tworzymy w szkole środowisko przyjazne dla rozwoju jej uczniów, w którym różne dzieci znajdą dla siebie odpowiednią ofertę?

Czy budujemy wspólnotę szkolną opartą o wartości, w której największą wartością jest każda, niepowtarzalna osoba?

Czym jest edukacja włączająca dla dzieci zdrowych i ich rodziców?

Okazją do uczenia się normalności

- Bo dzieci z różnymi niepełnosprawnościami są w naszym otoczeniu i mamy się uczyć relacji z nimi, mądrze udzielać pomocy, wspierać, a nie wyręczać, mądrze odczytywać ich potrzeby, wytłumaczyć trudniejsze rzeczy, zachęcić do współpracy, zatrzymać się nad innością drugiego.

Wzajemne obcowanie jest naturalną sytuacją do uczenia się od siebie, lepszego poznawania swoich słabych i mocnych stron, szansą na wzrastanie w człowieczeństwie.

Czym jest włączanie dla rodziców dzieci niepełnosprawnych?

Ułatwienie codziennej konfrontacji z innością swojego dziecka.

Stawianie czoła trudnościom, wychodzenia do innych w przyjaznym otoczeniu.

Dzielenie się niepełnosprawnością swojego dziecka, jak darem.

Przyjmowanie z godnością tego, czego nie mogą zmienić – niepełnosprawności dziecka.

Możliwość wpływania na dalsze i bliższe środowisko, by dziecku było łatwiej w nim żyć.

Rozszerzenie kręgu ludzi życzliwych.

Jaką szkołą chcemy być?

Realizacja programu	Refleksyjne podejście, modyfikacja programu i wspieranie rozwoju dziecka
Wychowanie do posłuszeństwa	Wychowanie do rozumienia i wyborów
Rywalizacja	Nauczanie oparte na współpracy i negocjowaniu celów, indywidualizacja nauczania
Nauczanie podające	Aktywność własna uczniów, współdziałanie
Nauczyciel - dydaktyk	Nauczyciel refleksyjny, poszukujący, zmieniający strategię uczenia
Ocenianie za osiągnięcia	Ocenianie za indywidualne postępy
Relacje z rodzicami oparte na autorytecie i hierarchii	Partnerstwo we współpracy z rodziną ucznia

Istotne:

Włączmy jako dorośli myślenie systemowe i edukacji.

Pamiętajmy o interdyscyplinarnym podejściu do uzdolnień, niepełnosprawności, czy dysfunkcji uczniów.

Pamiętajmy o dbałości o jakość kształcenia i umiejętności społeczne uczniów, pamiętając o różnorodności uczniów w zespole klasowym.

Każdy uczeń powinien zdobywać wiedzę na miarę swoich możliwości i w różny sposób, ponieważ nie da się „uśrednić” ani wiedzy, ani umysłu.

Pedagog specjalny może być ogniwem między edukacją włączającą, integracyjną i specjalną.

Korzyści płynące z edukacji włączającej – wyniki pilotażu:

Szkoła podnosi jakość i liczbę usług edukacyjnych świadczonych wobec wszystkich uczniów.

Zmieniają się postawy uczniów przebywających na co dzień z niepełnosprawnymi koleżankami i kolegami.

Uczęszczanie do szkoły sprzyja usamodzielnianiu i ułatwia start w dorosłe życie.

Inkluzja obliguje nauczycieli do:

Tworzenia w szkole właściwej atmosfery sprzyjającej budowaniu relacji.

Wspierania procesu uczenia się każdego ucznia w jego indywidualnym tempie.

Organizowania systemu rozpoznawania potrzeb i możliwości uczniów.

Elastycznego podejścia do nauczania w zakresie treści programowych i metod pracy.

Oceniania postępów ucznia w celu budowania motywacji i wspierania jego rozwoju.

Budowania partnerskich relacji z rodzicami uczniów.

Im większe zróżnicowanie zespołu klasowego, tym bardziej pomysły musi okazać się nauczyciel na etapie przygotowania lekcji i opracowania jej strategii pod kątem sprowokowania aktywności uczniów we wszystkich możliwych sferach.

Korzyści dla wszystkich uczniów

Dla uczniów ze specjalnymi potrzebami

Pełniejszy rozwój intelektualny, osobowy i społeczny w naturalnym środowisku.

Dla uczniów pełnosprawnych

Rozwijanie empatii, tolerancji i umiejętności interpersonalnych oraz oswajanie z odmiennością.

Fakty i mity dotyczące inkluzji

fakty

Włączenie, a nie tylko integracja:

Inkluzja to więcej niż tylko przebywanie w tym samym miejscu. Chodzi o aktywne uczestnictwo w życiu społecznym, dostęp do zasobów i możliwości.

Różnorodność jako wartość:

Włączanie osób z różnych grup, w tym osób z niepełnosprawnościami, wzbogaca społeczeństwo i zwiększa jego innowacyjność.

Indywidualne podejście:

Inkluzja wymaga indywidualnego podejścia do potrzeb każdej osoby i tworzenia elastycznych rozwiązań.

Korzyści dla wszystkich:

Włączenie osób wykluczonych przynosi korzyści nie tylko im samym, ale całemu społeczeństwu, budując bardziej sprawiedliwe i harmonijne środowisko.

mit

Mity o obciążeniu:

Jeden z mitów głosi, że inkluzja jest nadmiernym obciążeniem dla systemu edukacji lub pracy. W rzeczywistości, odpowiednio zaplanowane rozwiązania inkluzywne mogą być efektywne i przynieść korzyści, np. zwiększając zaangażowanie i innowacyjność.

Mity o utracie jakości:

Często pojawia się obawa, że włączenie osób z niepełnosprawnościami lub innych grup mniejszościowych obniży jakość usług czy edukacji. Jest to błędne przekonanie, ponieważ właściwe wsparcie i dostosowania mogą poprawić jakość dla wszystkich.

Mity o unifikacji:

Niektórzy uważają, że inkluzja oznacza zacieranie różnic i narzucanie wszystkim tych samych standardów. Prawda jest taka, że inkluzja szanuje i docenia różnorodność, a nie ją niweluje.

Główne filary dostępności i inkluzji

Trzy filary dostępności

Dostępność architektoniczna

- Swoboda poruszania się w budynkach, likwidacja barier fizycznych (pochylnie, windy, odpowiednia szerokość drzwi).

Dostępność cyfrowa

- Strony internetowe, aplikacje mobilne i intranety muszą być dostępne dla technologii wspomagających (np. czytników ekranu dla niewidomych).

Dostępność informacyjno-komunikacyjna

- Zapewnienie informacji w alternatywnych formatach (np. język migowy, teksty łatwe do czytania – ETR, dokumenty w wersji dostępnej).

Kultura włączająca

- Środowisko (organizacyjne, edukacyjne lub społeczne) oparte na szacunku, uczciwości i poczuciu przynależności, które zapewnia równy dostęp i wsparcie dla wszystkich, niezależnie od ich cech czy różnic.

Kluczowe elementy dostępności architektonicznej

Wejście i otoczenie

Podjazdy, platformy, wejścia na poziomie terenu, odpowiednie miejsca parkingowe.

Komunikacja pionowa i pozioma

Windy, szerokie korytarze, brak progów, pochylnie.

Pomieszczenia

Właściwa wielkość, dostępność punktów obsługi, odpowiednie toalety.

Oznakowanie i informacja

Oznaczenia kontrastowe, w języku Braille'a, tabliczki dotykowe, pętle indukcyjne.

Ewakuacja

Zapewnienie bezpieczeństwa i możliwości ewakuacji dla osób o ograniczonej mobilności.

Kluczowe aspekty dostępności cyfrowej

**Dla osób niewidomych/
słabowidzących**

- Teksty alternatywne (alt-text) dla grafik, kompatybilność z czytnikami ekranu, możliwość powiększania czcionki, wysoki kontrast

**Dla osób niesłyszących/
słabosłyszących**

- Napisy do materiałów wideo, transkrypcje, komunikacja w języku migowym (PJM).

**Dla osób z
niepełnosprawnością
ruchową**

- Obsługa za pomocą klawiatury (bez myszki), odpowiednia wielkość elementów klikalnych, brak automatycznie znikających elementów.

**Dla osób z ograniczeniami
poznawczymi**

- Prosty język, jasna nawigacja, tekst w formacie ETR (Easy-to-Read).

Kluczowe aspekty dostępności informacyjno-komunikacyjnej

Wsparcie technologiczne

- Strony www zgodne ze standardami WCAG 2.1, aplikacje mobilne, pętle indukcyjne, systemy FM.

Formy komunikacji

- Kontakt mailowy, komunikatory internetowe, faks, video-tłumaczenie migowe.

Dostosowanie treści

- Informacje w polskim języku migowym (PJM), teksty łatwe do czytania i zrozumienia (easy-to-read), dokumenty odczytywalne przez czytniki ekranu.

Kluczowe aspekty kultury włączającej w szkole

Indywidualizacja i elastyczność

- Nauczyciele dostosowują metody pracy, tempo nauki i materiały do zróżnicowanych potrzeb uczniów.

Wspólna nauka

- Edukacja odbywa się w szkołach ogólnodostępnych, a nie w izolacji.

Akceptacja różnorodności

- Różnice między uczniami traktowane są jako zasób, a nie problem, budując empatię i tolerancję.

Współpraca

- Nauczyciele ściśle współpracują ze specjalistami (pedagogami specjalnymi) oraz rodzicami, by wspierać rozwój dziecka.

Dostępność

- Szkoła jest dostępna architektonicznie, a procesy w niej zachodzące odpowiadają na potrzeby wszystkich dzieci.

Dlaczego warto?

Korzyści z zarządzania dostępnością
Zarządzanie dostępnością w praktyce

Jakie korzyści przynosi zarządzanie dostępnością?

Spółeczna odpowiedzialność organizacji

- Budowanie wizerunku placówki/institucji otwartej.

Zwiększenie bazy odbiorców

- Dostęp do dla szerszej grupy klientów.

Zgodność z przepisami prawa

- Wypełnienie wymogów ustawowych.

Innowacyjność

- Rozwiązania projektowane dla osób z niepełnosprawnościami często ułatwiają życie wszystkim.

Zarządzanie dostępnością w szkole

- Zarządzanie dostępnością nie ogranicza się tylko do infrastruktury, ale również do dostępności procesu nauczania i materiałów edukacyjnych.

Kluczowe elementy zarządzania dostępnością w placówkach oświatowych

Wymogi prawne

- Szkoły, jako podmioty publiczne, mają obowiązek zapewnienia dostępności zgodnie z ustawą o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

Koordynator ds. dostępności

- Choć szkoła nie ma prawnego obowiązku wyznaczenia własnego, odrębnego koordynatora (często funkcję tę pełni osoba z organu prowadzącego, np. gminy), wskazane jest posiadanie osoby odpowiedzialnej za te kwestie.

Plan działania

- Koordynator lub dyrektor przygotowuje i wdraża plan poprawy dostępności

Ocena i szkolenia

- Analiza obecnego stanu szkoły oraz podnoszenie kompetencji kadry w zakresie pracy z uczniami o różnicowanych.

Szkolenia i budowanie świadomości kadry

Edukacja i szkolenia

Działania systemowe i organizacyjne

Komunikacja i zmiana kultury

Monitorowanie i ewaluacja

Działania systemowe i organizacyjne

Wspólnoty uczące się

Tworzenie, które kształtują kulturę inkluzywną i dzielą się wiedzą wewnątrz organizacji.

Współpraca z ekspertami

Angażowanie ekspertów ds. dostępności oraz osób z niepełnosprawnościami w proces diagnozy i szkolenia (metoda "nic o nas bez nas").

Wewnętrzne procedury

Wdrażanie zmian w regulaminach pracy, procedurach rekrutacji i dokumentach wewnętrznych, co wymusza zmianę podejścia kadry.

Komunikacja i zmiana kultury

Budowanie empatii

- Organizacja warsztatów symulacyjnych, które pomagają zrozumieć bariery, z jakimi mierzą się osoby ze szczególnymi potrzebami.

Upowszechnianie wiedzy

- Tworzenie i udostępnianie poradników dobrych praktyk.

Kultura otwartości

- Promowanie idei projektowania uniwersalnego – dostępności dla każdego, a nie tylko dla wybranych grup.

Monitorowanie i ewaluacja

Badanie postaw:

Regularne ankiety i rozmowy z kadrą, aby zbadać poziom wiedzy i otwartości.

Analiza długoterminowa:

Sprawdzanie, w jaki sposób wiedza szkoleniowa jest stosowana w codziennej pracy.

- ▶ **Dostępność powinna być wprowadzana systemowo, nie tylko jako jednorazowa naprawa.**

Aby skutecznie wspierać rozwój szkoły w jej dążeniu do urzeczywistniania edukacji włączającej, kadra kierownicza powinna:

**wplatać wizję,
wartości
i przekonania, na
których opiera
się edukacja
włączająca, we
wszystkie
aspekty życia
placówki;**

**sprawić, by
edukacja
włączająca
i dobro ucznia
znajdowały
wyraz we
wszystkich
podejmowanych
działaniach;**

**planować pracę
w taki sposób, by
unikać
kategoryzowania
uczniów;**

**zapewnić, aby
zasoby szkoły
odpowiadały
zróżnicowaniu
społeczności
uczniowskiej
w szkole;**

**stale
poszerzać
możliwości
dostępne na
co dzień
w środowisku
kształcenia;**

**zachęcać
kadrę
pedagogiczną
do rozwijania
własnych
umiejętności
i kompetencji;**

**zachęcać
pracowników
do przyjęcia
postawy
„uczenia się
przez całe
życie”;**

**wspierać
kadrę
w krytycznej
refleksji nad
stosowanymi
metodami
pracy;**

**budować
dostępność
architektonicz-
ną budynków,
wdrażać
odpowiednie
środki
wsparcia
wszystkim
uczniom;**

rozwijać skuteczne metody monitorowania, autoewaluacji i ewaluacji skoncentrowanej na uczniu;

budować strategię rozwoju służącą poszerzaniu możliwości jak najlepszego wspierania postępów dokonywanych przez wszystkich uczniów szkoły;

zapewnić skuteczne wsparcie środowiskowe całej kadrze;

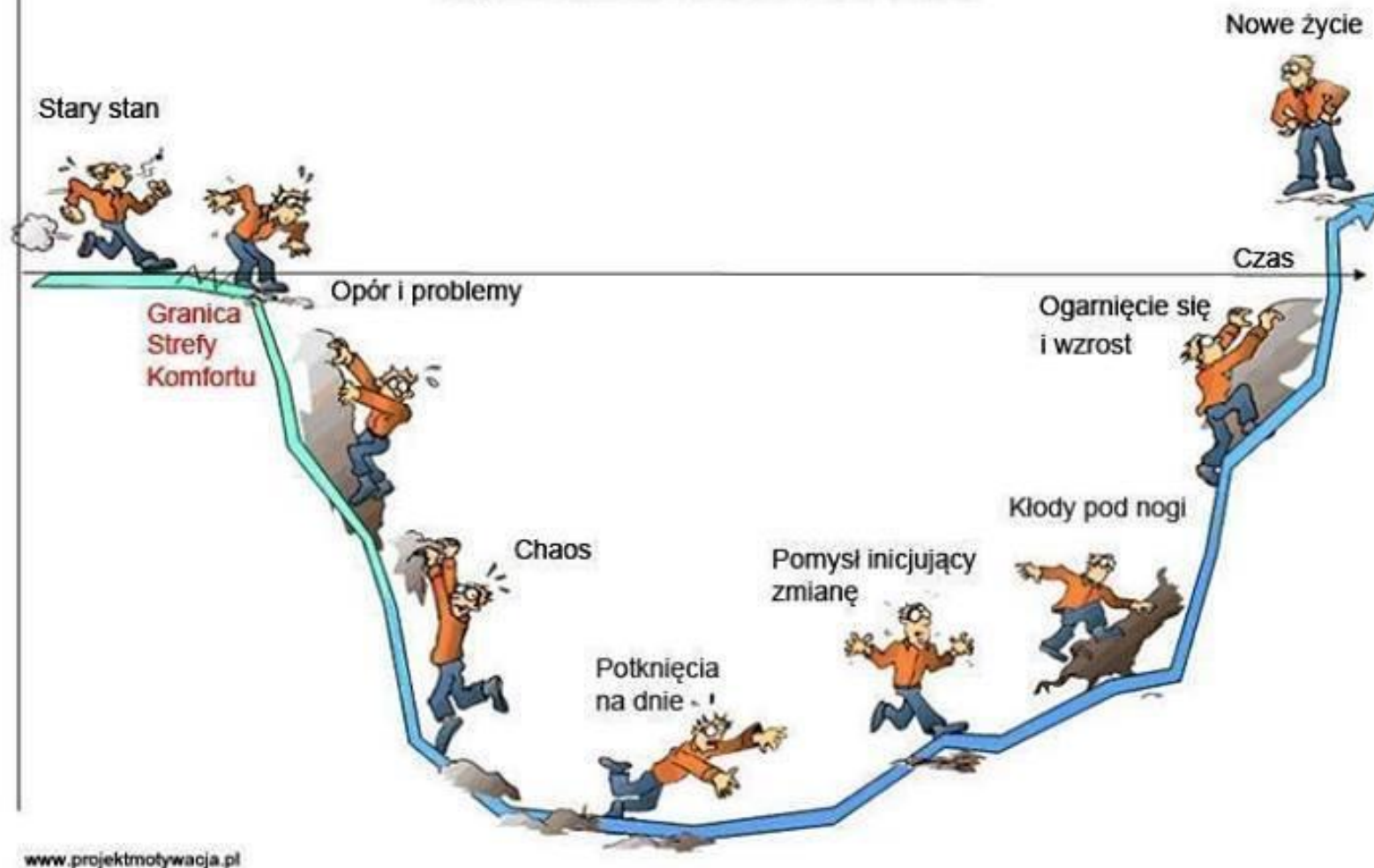
zarządzać kadrą specjalistów oraz sieciami współpracy tak, by wyrabiać potrzebę współpracy ukierunkowanej na poprawę dostępności kształcenia dla wszystkich uczniów;

skutecznie komunikować się ze społecznością lokalną, zespołami wspomagającymi oraz ośrodkami specjalistycznymi;

Bariery i wyzwania Zarządzanie zmianą

Osiągnięcia

JAK PRZEBIEGA PROCES ZMIAN

Główne bariery we wdrażaniu inkluzji

Braki w przygotowaniu kadry

- Nauczyciele często zgłaszają niedostateczne przygotowanie merytoryczne i metodyczne do pracy z dziećmi o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych (SPE), co skutkuje obawami i stresem.

Bariery architektoniczne i infrastrukturalne

- Wiele placówek wymaga kosztownych przebudów, aby zapewnić dostępność dla osób z niepełnosprawnościami motorycznymi.

Ograniczone zasoby i finansowanie

- Niewystarczająca liczba specjalistów (psychologów, pedagogów specjalnych, asystentów) oraz brak odpowiednich pomocy dydaktycznych.

Postawy społeczne i mentalność

- Opór przed zmianami, stereotypy, uprzedzenia oraz brak zrozumienia dla idei inkluzji wśród nauczycieli, rodziców dzieci pełnosprawnych, a czasem samych rodziców dzieci z niepełnosprawnością.

Niedostosowane programy nauczania

- Sztywny system oświatowy, który nie pozwala na elastyczne podejście do tempa i sposobu uczenia się każdego ucznia.

Wyzwania w codziennej praktyce inkluzyjnej

Indywidualizacja pracy:

- Trudność w pogodzeniu wymagań programowych z potrzebami ucznia z SPE w licznej klasie.

Zapewnienie wsparcia:

- Skuteczna organizacja pracy (np. nauczycieli wspomagających) tak, aby nie tworzyć „segregacji wewnątrz klasy”.

Relacje rówieśnicze:

- Wyzwania związane z budowaniem pozytywnych interakcji, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i zapewnienie dobrego samopoczucia wszystkich uczniów.

Dobrostan nauczycieli:

- Zwiększone obciążenie pracą i poczucie odpowiedzialności, co może prowadzić do wypalenia zawodowego.

Komunikacja:

- Konieczność wypracowania modelu współpracy między szkołą, rodzicami i specjalistami.

Dyrektor kreatorem kultury szkoły

Dyrektor placówki edukacyjnej wpływa na jej funkcjonowanie oraz rozwój w obszarze organizacyjnym, edukacyjnym i społecznym.

Dyrektor jest liderem zmian edukacyjnych w szkole. Powinien inspirować i motywować do dalszego rozwoju zawodowego i osobistego poszczególnych nauczycieli.

Dyrektor jest reżyserem działań, które prowadzą do osiągnięcia celów edukacyjnych oraz **głównym kreatorem atmosfery pracy.** Inicjuje i promuje wizję i misję szkoły.

Swoim przywództwem **dyrektor kształtuje zasady i normy panujące w szkole,** a decyzje, jakie podejmuje, mają wpływ na motywację i zaangażowanie kadry szkoły, uczennic i uczniów oraz ich rodziców.

Zarządzanie zmianą w szkole: jak lider budować gotowość na innowacje?

Zmiana się nie wydarza. Zmianę się prowadzi.

Zmiana to nie decyzja jednej osoby. To proces wpływania na system przekonań, relacji i nawyków.

Nie możemy traktować zmiany jak wydarzenie, ale jako drogę, którą trzeba przejść razem z ludźmi, a nie obok nich.

Zmiana jest wytrwałością, wizją i codziennym mikrodziałaniem.

„Po co, skoro i tak się nie uda?” – niewidzialne bariery zmiany i jak je oswajać

Pierwsza bariera – brak sensu

- Jeśli ludzie nie rozumieją *dłaczego* coś zmieniamy – nie zaangażują się.

Druga bariera - brak wiary, że tym razem będzie inaczej

- W wielu zespołach zmiana znaczy: „kolejna inicjatywa, która zniknie po dwóch miesiącach”.

Trzecia bariera - brak wpływu

- Kiedy zmiana została zaplanowana bez udziału zespołu, ludzie czują, że mają ją tylko *wdrożyć*. A nie *współtworzyć*.

Czwarta bariera - brak zasobów

- Zmiana wymaga energii. Czasu. Uczenia się nowych rzeczy.

Piąta bariera - brak czasu na wspólny proces

- Nie na działania, tylko na rozmowę o nich. O sensie. O obawach.

I tu jest najważniejsze:

- **Tych barier nie przeskoczysz. Musisz je zauważyć i oswoić. Dać ludziom przestrzeń, by mogli je nazwać. Pokazać, że Ty też je widzisz. I krok po kroku – zacząć je przesuwając.**
- Zmiana nie zaczyna się tam, gdzie są świetne pomysły. Zaczyna się tam, gdzie ludzie odzyskują poczucie, że mogą coś współtworzyć.
- **Która z niewidzialnych barier zmiany najbardziej działa w Twojej szkole lub zespole? Co pomogłoby ją oswoić, zamiast próbować przeskoczyć?**

Zespół nie pójdzie za Twoim „co”, jeśli nie usłyszy „dlaczego”

Zanim ludzie ruszą z działaniem, zanim zaplanują zadania, zanim uwierzą, że to ma sens – muszą usłyszeć i poczuć, **dlaczego to robimy**.

Ludzie zmieniają się wtedy, kiedy coś **w środku im się zapala**. A zapala się wtedy, gdy rozumieją: „*To ma sens. To coś zmieni. To jest spójne z tym, w co wierzę.*”

Lider zmiany musi być nie tylko organizatorem działań. Musi być **rzecznikiem sensu**. Musi umieć opowiedzieć o tym, **dlaczego ta zmiana jest ważna** – nie dla systemu, ale dla ucznia. **Dla nauczyciela. Dla zespołu. Dla tej konkretnej szkoły, tu i teraz.**

Ludzie nie pójdą za Tobą dlatego, że jesteś dyrektorem. Ani dlatego, że masz dobry plan. Pójdą, jeśli zobaczą, że **idziesz po coś, co ich też dotyczy**.

Emocje to nie problem. To paliwo (albo hamulec) każdej zmiany

Zmiana dzieje się w ludziach. A tam mieszkają emocje.

W każdej zmianie są lęki. Niepewność. Opór. Frustracja. Czasem złość, czasem bezradność.

Emocje nie znikają od argumentów. **One potrzebują przestrzeni. Nazwania. Zobaczenia. Uznania.**

Emocje to nie problem. To energia. I ta energia może pchać zmianę do przodu – jeśli damy jej sens i kierunek. Ale jeśli ją zignorujemy, stanie się hamulcem.

Jak lider może skutecznie zarządzać zmianą?

Tworzenie przekonującej wizji

Każda zmiana zaczyna się od wizji, która inspirowie i nadaje kierunek.

Angażowanie zespołu

Nic nie buduje gotowości na zmiany lepiej niż zaangażowanie całego zespołu w proces decyzyjny.

Wsparcie w adaptacji i budowaniu kompetencji

Wprowadzanie nowych metod nauczania lub technologii wymaga nie tylko przygotowania merytorycznego, ale także odpowiedniego wsparcia na każdym etapie.

„LIDER TO KTOŚ, KTO ZNA
DROGĘ, IDZIE DROGĄ I
POKAZUJE DROGĘ.”

JOHN MAXWELL